

УДК 378.091.12.011.3-051:37.017.4:78-057.874

Г. А. Тупікова

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

© Тупікова Г. А., 2016
<http://orcid.org/0000-0002-2189-8994>
<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.57588>

У статті визначено педагогічні умови підготовки вчителів до використання української музики в освітній діяльності. Аналізується характер педагогічних умов, робиться висновок про те, що педагогічні умови - це набір об'єктивних можливостей змісту, форм, методів, прийомів, засобів просвітницької діяльності. На основі аналізу процесу патріотичного виховання студентів, проведеного опитування студентів, викладачів, експертів, аналізі наукової літератури, позитивного педагогічного досвіду охарактеризовано особливості педагогічних умов ефективної підготовки майбутніх вчителів до патріотичного виховання учнівської молоді.

Ключові слова: педагогічні умови, патріотичне виховання, музичне мистецтво, студенти, підготовка.

Тупікова А. А. Педагогические условия подготовки будущих учителей к патриотическому воспитанию школьников средствами украинского музыкального искусства

В статье определены педагогические условия подготовки учителей к использованию украинской музыки в образовательной деятельности. Анализируется характер педагогических условий, делается вывод о том, что педагогические условия - это набор объективных возможностей содержания, форм, методов, приемов, средств просветительской деятельности. На основе анализа процесса патриотического воспитания студентов, проведенного опроса студентов, преподавателей, экспертов, анализе научной литературы, положительного педагогического опыта охарактеризованы особенности педагогических условий эффективной подготовки будущих учителей к патриотическому воспитанию учащейся молодежи.

Ключевые слова: педагогические условия, патриотическое воспитание, музыкальное искусство, студенты, подготовка.

Tupikova G. A. Pedagogical conditions of preparation of the future teachers to the patriotic education of schoolboys by means of Ukrainian musical art

The article is to examine the pedagogical conditions of training of teachers to use Ukrainian music in educational activities. The article examines the nature of the pedagogical conditions based on analysis of scientific literature and concluded that pedagogical conditions - is the circumstances that lead to a direction of the

educational process and a set of objective possibilities of content, forms, methods, techniques, means of educational activities. The properties pedagogical conditions developed by Ukrainian scientists. The features to create conditions for training of teachers to patriotic education based on the analysis of the process of patriotism education of students, training teachers to the educational process organization conducted a survey of students and teachers, the study of scientific literature, positive experience and survey experts.

Key words: *pedagogical conditions of patriotic education, musical art, students, training.*

Постановка проблеми. Вирішення стратегічних проблем освіти покладається на особистість вчителя. Від якості професійної підготовки вчителя, її інтенсивності та мобільності залежить майбутнє нашої країни. Тому вирішення завдань патріотичного виховання слід розпочати з оптимізації педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до патріотичного виховання. Закон України «Про вищу освіту» (2014, №37-38, ст. 2004) ставить завданнями вищого навчального закладу «формування особистості шляхом патріотичного виховання» та «підвищення культурного рівня громадян», що стимулює наукові розробки та дослідження у цій галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наш час накопичено достатній досвід з підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності, в тому числі до патріотичного виховання. Водночас є необхідність дослідження аспекту їхньої підготовки до патріотичного виховання засобами музичного мистецтва. У процесі розробки педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до патріотичного виховання школярів засобами українського музичного мистецтва ми спирались на дослідження С. Лавриненко, І. Казанжи, Л. Пелех, О. Пехоти, А. Старевої, П. Троцько, З. Удич, Т. Філімонової, Т. Яцули (проблеми професійної підготовки майбутніх учителів); М. Боришевського, І. Беха, К. Журби, В. Киричок, Т. Мельничук, О. Сухомлинської, Т. Яблонської. Визначення сутності педагогічних умов запропоновано С. Висоцьким, Ю. Загороднім, В. Манько, А. Найн, Є. Пехотою, Є. Хриковим та ін. дослідниками.

Метою статті є визначення і характеристика педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до використання українського музичного мистецтва у виховній діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Від створення педагогічних умов залежить реалізація тих чи інших цілей та завдань. Досліджуючи проблему педагогічних умов як складових наукових досліджень, професор Хриков Є. окреслив важливі властивості їх:

- спрямованість на організацію педагогічної діяльності, тобто вони мають практичну, нормативну спрямованість;
- спрямованість на підвищення ефективності педагогічної діяльності; педагогічні умови не можуть суперечити прояву педагогічних закономірностей, принципів та правил;
- обґрунтування їх передбачає поєднання емпіричних та теоретичних процедур наукового дослідження; відповідність вимогам наукової новизни (виокремлення у дослідженні певних педагогічних умов має сенс, якщо вони містять нове наукове знання);
- імовірнісний характер забезпечення результату педагогічної діяльності (педагогічні умови, як і педагогічні системи в цілому, не можуть гарантувати отримання певного результату, але підвищують імовірність його досягнення);
- локальний характер застосування (у структурі педагогічного знання найбільш широкий характер мають закономірності та принципи, більш вузький характер мають педагогічні правила, ще більш вузький, локальний характер мають умови) [8, с.14].

Новий тлумачний словник української мови визначає умови як сукупність положень, що лежать в основі чого-небудь, як необхідна обставина, що робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь, або сприяє чомусь [5]. С. Висоцький дає психолого-педагогічне тлумачення поняття «умова» як сукупності об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних засобів його здійснення, коли забезпечується успішне вирішення поставленого педагогічного завдання. За його баченням умови виступають у ролі динамічного регулятора сукупності факторів навчання (інформаційних, особистісних, психологічних і педагогічних) [1, с. 90-94.]. Ю. Загородній умови розглядає як ставлення предмета до явищ, що його оточують, і без яких його існування неможливе [3]. О. Пехота вважає умови категорією, що визначається як система певних форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, які об'єктивно склалися чи суб'єктивно створені, необхідні для досягнення конкретної педагогічної мети [6]. В. Манько зазначає, що педагогічні умови

створюють взаємозв'язану сукупність внутрішніх параметрів та зовнішніх характеристик функціонування, що забезпечує високу результативність навчального процесу і відповідає психолого-педагогічним критеріям оптимальності [4, с. 153-161].

У залежності від способу впливу на освітній процес, педагогічні умови поділяються на зовнішні та внутрішні. В. Жернов відзначає, що зовнішні умови виступають продуктом функціонування політичної, соціально-економічної, освітньої та інших систем зовнішнього середовища й реалізуються через відповідні фактори. До внутрішніх автор відносить педагогічні умови, які є похідними завданнями відповідного педагогічного процесу та являють собою сукупність педагогічних заходів, що забезпечують ефективне рішення цих завдань [2, с. 85].

Визначаючи сутність педагогічних умов, маємо зазначити, що вони створюються, використовуються педагогами або є продуктами його діяльності. Таким чином можна узагальнити педагогічну думку, що педагогічні умови – це обставини, які обумовлюють певний напрямок розвитку педагогічного процесу та сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів, прийомів, засобів педагогічної діяльності.

Сукупність педагогічних умов визначається особливістю майбутньої виховної діяльності, необхідністю розвитку творчого, діяльнісного підходу до виховання патріотизму майбутніх учителів.

Нами проведено педагогічний експеримент у Київському національному лінгвістичному університеті, Чернігівському національному педагогічному університеті імені Т.Г. Шевченка, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» щодо визначення педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів до ефективного патріотичного виховання учнів засобами музичного мистецтва. Було проаналізовано процес виховання патріотизму школярів, підготовку вчителя до організації виховного процесу, проведено анкетування студентів та викладачів, вивчено наукову літературу, позитивний досвід роботи та проведено опитування експертів. Результат проведеного експерименту дозволив визначити **педагогічні умови** виховання патріотизму майбутніх учителів засобами українського музичного мистецтва:

1. Доцільний підбір музичних творів з відповідною актуалізацією в них патріотичних ідей;

2. Активізація емоційного сприйняття художніх образів;

3. Формування в студентів відповідального ставлення та відчуття своєї ролі в становленні особистості дитини через сприяння розвитку в неї патріотизму; чітке розуміння мети та завдань патріотичного виховання;

4. Отримання ціннісно-сислової бази через музично-творчу діяльність на основі українського музичного мистецтва;

5. Актуалізація особистісного смислу образно-тематичного змісту музичного твору через діалог (композитор-музичний твір-виконавець-суб'єкт сприйняття);

6. Набуття необхідних знань, умінь та навичок через певну систему підготовки (етапи виховного процесу) на основі педагогічних підходів та принципів виховання патріотизму;

7. Використання традиційних та інноваційних форм та методів підготовки та формування готовності до інноваційної виховної діяльності у роботі зі школярами з використанням українського музичного мистецтва;

8. Прищеплення позитивно-активного ставлення майбутніх учителів до сфери виховання;

9. Випереджувальний характер підготовки з урахуванням розвитку та потреб суспільства;

10. Врахування та використання авторитету педагогів та виховного впливу культурно-освітнього середовища вищого навчального закладу.

Розкриємо детальніше та обґрунтуємо кожен педагогічну умову:

1) Музичний твір патріотичного спрямування повинен мати свою мету, примушувати думати, мати активний сильний початок, позитивно заряджати. Важливо, щоб музика сколихнула співчуття, нагадала історію, розбудила асоціації. Патріотичний твір націлений не на споживацький спосіб життя, а потребує інтелектуальних та духовних зусиль, а також сприяє позитивній зміні особистості. Патріотична музика має спонукати до самовдосконалення та підносити людину над буденним життям.

2) Пізнання глибини патріотизму як почуття через музичне мистецтво завжди співвідноситься з емоціями. Виховати патріотизм можна через виховання почуття любові до рідних, свого дому, народу, малої батьківщини. Через глибоке емоційне переживання, яке з'являється після взаємодії з піснями

патріотичної спрямованості можлива дійсна ідентифікація з українським народом, державою та Батьківщиною.

3) Важливим аспектом підготовки та професійно-педагогічного розвитку майбутнього вчителя є «...усвідомлення смислу свого життя і своєї професійно-педагогічної позиції. Відчуття своєї ролі в становленні особистості дитини через сприяння її розвитку визначає ціннісно-смыслову базу знань, умінь, навичок, які одержують студенти» [7, с. 155].

4) Студенти через патріотичні музичні твори осмислюють своє ставлення до таких цінностей, як рідний край, Батьківщина, сім'я, повага до історії, традицій та культури України, повага до Державного Гербу, Державного Гімну та Державного Прапора, шанобливе ставлення до героїв та патріотів своєї Вітчизни.

5) В процесі активної взаємодії з патріотичними творами українського музичного мистецтва (вдумливе прослуховування та творче виконання) відбувається усвідомлення й прийняття особистісного смислу української музики, її взаємозв'язку з оточуючим середовищем. За свідченнями студентів в процесі опитування, прослуховування патріотичних пісень надихає діяти та робити вчинки заради своєї країни.

6) На наш погляд, патріотичне виховання має бути систематизованим, поетапним. Перший етап – *переконання*. Студенти визначаються з метою, місією, ідеологією виховання патріотизму через прослуховування музичних творів, диспути, які переслідували своєю метою безпосереднє залучення до морально-естетичних цінностей музичного мистецтва для вироблення у студентів високих ціннісних критеріїв і норм соціального життя. Другий етап – *тренування*, засвоєння теоретичних знань з питань патріотичного виховання через ретельний змістовний аналіз музичних творів патріотичного змісту. Студенти навчаються не просто прослуховувати твір, вихователь має стимулювати їх відчувати музику, співпереживання, вживання в образ. Третій етап – *творчо-оцінний* – це етап перетворення переконань й відношень у музично-творчу діяльність, яка являється результатом позитивної роботи вихователя на попередніх двох етапах.

7) Проблемою є не створення нових форм роботи, цікавих методик або оригінальних проєктів, а розумний, продуманий, обґрунтований вибір форм та методів виховної роботи, які найкраще використати у даному конкретному

колективі. Випускники ВНЗ мають бути готовими до інноваційної виховної діяльності.

8) Відповідальне, усвідомлене ставлення майбутніх учителів до завдань патріотичного виховання школярів можливе через створення відповідних аналогічних умов у ВНЗ для наслідування у майбутній педагогічній діяльності студента.

9) Випереджувальний характер підготовки майбутніх учителів має враховувати розвиток педагогічної та соціальної ситуацій та спрямовуватись на саморозвиток особистості.

10) Створене музично-культурне середовище у ВНЗ та авторитетна думка викладачів є такими ж сильними, а можливо, й більш сильними чинниками впливу на патріотизм майбутніх учителів, ніж навмисно проведені виховні заходи. Викладач є одним з важливіших носіїв патріотичної поведінки, основним ретранслятором соціального досвіду, формування та відтворення традицій, модельною фігурою у вихованні. Д. Ушинський говорив, що виховна сила виливається тільки з живого джерела людської особистості.

Висновки: Визначені педагогічні умови формування готовності до патріотичного виховання майбутніх учителів на основі українського музичного мистецтва в сукупності, на наш погляд, можуть забезпечити багатофункціональну насиченість та довгострокові перспективи у системі патріотичного виховання. Подальший напрям дослідження пов'язаний з проведенням, аналізом та узагальненням формуючого експерименту після створення означених у статті педагогічних умов.

Література

1. Высоцкий С.В. Структура психолого-педагогических условий формирования поисково-творческой направленности личности в процессе обучения // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського : збірник наукових праць. – Одеса, 1999. – Вип. 8 – 9. – С. 90-94.

2. Жернов В.И. Теоретико-методологические основы формирования профессионально-педагогической направленности личности студента

педагогического вуза : [монография] / В.И. Жернов. – Магнитогорск : Магнитогорский гос. пед. ин-тут, 1999. – 116 с., с. 85.

3. Загородній Ю.І. Педагогічні умови політичної соціалізації студентської молоді в умовах великого промислового міста : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. / Ю.І. Загородній. – Луганськ, 2004. – 201 с.

4. Манько В.М. Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін // Соціалізація особистості : зб. наукових праць Національного педуніверситету ім. Драгоманова. – К. : Логос, 2000. – Вип.2. – С. 153-161.

5. Новий тлумачний словник української мови : в 3 т. / [укл. В. Яременко, О. Сліпущко]. – 2-ге вид. – К. : Аконт, 2005. – Т. 3. П–Я. – 928 с.

6. Пехота Е.Н. Индивидуализация профессионально-педагогической подготовки учителя : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Е. Н. Пехота. – К., 1997. – 401 с.

7. Удич З.І. Психолого-педагогічна готовність вчителя до організації самовиховання старшокласників: Навчально-методичний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / З.І. Удич // За наук. ред. Л.О. Хомич. – Тернопіль: Принт-офіс, 2009. – 252, [1]с.

8. Хриков Є. М. Педагогічні умови як складова наукових знань [Текст] / Є. М. Хриков // Шлях освіти : Науково-методичний журнал. – 2011. – № 2. – С. 11-14.